

167. Over het *Valerbosch*-arrest en de uitleg van (commerciële) contracten

MR. D.J. BEENDERS & MR. E.A.J. SCHOENMAKERS

In dit artikel bespreken de auteurs de verhouding van het *Valerbosch*-arrest tot eerdere rechtspraak van de Hoge Raad over de uitleg van commerciële contracten. De auteurs bespreken daartoe eerst een aantal belangrijke arresten van de Hoge Raad over de uitleg van overeenkomsten. Ook een recent arrest van de Hoge Raad over (de toelaatbaarheid en gevolgen van) een door partijen overeengekomen contractuele uitlegmaatstaf komt aan bod.

1. Inleiding

Zoals Paul Scholten, één van de belangrijkste civilisten die Nederland heeft gekend, ooit eens verzuchtte: ‘*woorden zijn op zichzelf nooit duidelijk*’.¹ Het is dan ook niet zo gek dat veel geschillen waarin wij als advocaat worden betrokken om de vraag scharnieren hoe een (commerciële) overeenkomst dient te worden uitgelegd. Die vraag moet worden beantwoord voordat wordt toegekomen aan de beoordeling van bijvoorbeeld de vraag of sprake is van een toerekenbare tekortkoming in de nakoming van één of meerdere verplichtingen van een partij onder die overeenkomst en, in het verlengde daarvan, de vraag of de wederpartij recht heeft op nakoming of schadevergoeding en/of de overeenkomst kan ontbinden. Over de uitleg van overeenkomsten is de afgelopen jaren veel rechtspraak geweest. Een belangrijke uitspraak in dit verband is het *Valerbosch*-arrest,² dat in dit artikel centraal staat. Het *Valerbosch*-arrest is alweer een aantal jaar geleden geweest, en heeft in de literatuur geleid tot vragen over de verhouding van dit arrest tot eerdere rechtspraak van de Hoge Raad over de uitleg van commerciële overeenkomsten. In dit artikel gaan wij op enkele van die vragen in. Bij de bespreking daarvan gaan wij ook in op een zeer recent arrest van de Hoge Raad over (de toelaatbaarheid en gevolgen van) een door partijen overeengekomen contractuele uitlegmaatstaf.³ Voordat wij dit doen, geven wij eerst een kort overzicht van een aantal belangrijke arresten van de Hoge Raad over de uitleg van overeenkomsten.

2. Arresten van de Hoge Raad over de uitleg van overeenkomsten

In het bekende *Haviltex*-arrest heeft de Hoge Raad bepaald dat het bij de uitleg van overeenkomsten niet enkel aankomt op de taalkundige uitleg van de bepalingen van die overeenkomst.⁴ Voor de beantwoording van de uitlegvraag komt het aan op de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. In dit verband kan onder andere van belang zijn tot welke maatschappelijke kringen de contractspartijen behoren en welke rechtskennis van deze partijen kan worden verwacht. ‘*Haviltex*’ komt erop neer dat eerst wordt gezocht naar de gemeenschappelijke (subjectieve bedoeling) van partijen bij de overeenkomst. Bijvoorbeeld door te kijken naar de totstandkomingsgeschiedenis van de overeenkomst of naar hoe partijen zich na contractsluiting of na afloop van de overeenkomst hebben opgesteld. Pas als die gemeenschappelijke (subjectieve) bedoeling van partijen niet kan worden vastgesteld, komt een objectieve(re) uitleg aan bod. Bij die objectieve uitleg komt het aan op de vraag hoe partijen in de gegeven omstandigheden hetgeen is overeengekomen over en weer in redelijkheid behoorden op te vatten. Alle omstandigheden van het geval kunnen daarbij van belang zijn, zoals de bewoordingen van de relevante bepaling in het contract, de structuur van het contract, eventuele open-

1 P. Scholten, *WPNR* 1909/2058, p. 309-311.

2 HR 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1940, *NJ* 2020/435, m.nt. J.L. Smeehuijzen (*Valerbosch*).

3 HR 25 augustus 2023, ECLI:NL:HR:2023:1131.

4 HR 13 maart 1981, ECLI:NL:HR:1981:AG4158, *NJ* 1981/635 (*Haviltex*).

bare toelichtingen op het contract en de verkeersopvattingen in de kringen van de contractsluitende partijen.⁵

Het Haviltex-arrest is in latere arresten van de Hoge Raad genuanceerd. Een eerste nuance op het Haviltex-arrest betreft de door de Hoge Raad geformuleerde (rechts) regel voor overeenkomsten die naar hun aard meer zijn bedoeld om de rechtspositie van derden te beïnvloeden zonder dat die derden invloed hebben gehad op de inhoud of de formulering ervan en de onderliggende partijbedoeling voor die derden niet kenbaar is.⁶ De Hoge Raad heeft geoordeeld dat bij de uitleg van dat soort overeenkomsten de bewoordingen daarvan, gelezen in het licht van de gehele tekst van die overeenkomst, van doorslaggevend betekenis zijn.⁷ Het voorbeeld van een dergelijke overeenkomst is een cao. De door de Hoge Raad geformuleerde rechtsregel voor overeenkomsten met derdenwerking wordt daarom ook wel aangeduid als de ‘cao-norm’. De Hoge Raad heeft bevestigd dat deze norm geen uitzondering is op het Haviltex-arrest maar een bijzondere toepassing. Bij de uitleg van een schriftelijk contract blijven telkens van beslissende betekenis alle omstandigheden van het concrete geval, gewaardeerd naar hetgeen de maatstaven van redelijkheid en billijkheid meebrengen.⁸ Ook bij de cao-norm

dient de uitleg van een schriftelijk contract niet plaats te vinden op grond van alleen maar de taalkundige betekenis van de bewoordingen waarin het is gesteld.⁹

Een tweede nuance op het Haviltex-arrest betreft de door de Hoge Raad in de arresten Meyer Europe/PontMeyer en Derksen/Homburg geformuleerde (rechts)regel voor commerciële contracten.¹⁰ Het ging in beide arresten om een geschil over een gedetailleerd commercieel contract dat was gesloten tussen professionele partijen die bij de onderhandelingen over het contract werden bijgestaan door deskundige adviseurs. De Hoge Raad oordeelde in beide arresten dat onder deze omstandigheden het de rechter vrijstaat om contractuele bepalingen uit te leggen in de meest voor de hand liggende taalkundige betekenis, een en ander behoudens tegenbewijs van de partij die belang heeft bij een andere uitleg. Later heeft de Hoge Raad verduidelijkt dat ook bij de uitleg van commerciële contracten de Haviltex-norm echter beslissend blijft.¹¹ Ook indien bij de uitleg van een overeenkomst groot gewicht toekomt aan de taalkundige betekenis van de gekozen bewoordingen, kunnen de overige omstandigheden van het geval immers meebrengen dat een andere (dan de taalkundige) betekenis aan de bepalingen van de overeenkomst moet worden gehecht. Beslissend blijft de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten.

In het Lundiform/Mexx-arrest lag de vraag voor hoe een commercieel contract tussen professionele partijen moet worden uitgelegd indien daarover niet is onderhandeld en niet allebei de partijen werden bijgestaan door een adviseur.¹² Het hof oordeelde dat aan de taalkundige betekenis van de gekozen bewoordingen grote betekenis toekwam, omdat het ging om een commerciële overeenkomst, gesloten tussen professioneel opererende partijen die over de overeenkomst hadden onderhandeld.¹³ In cassatie klaagde Lundiform dat het hof daarmee een onjuiste maatstaf had toegepast, althans niet zonder meer aan een aantal essentiële stellingen van Lundiform voorbij had mogen gaan.¹⁴ De Hoge Raad vernietigde het arrest van het hof en oordeelde:

‘(...) Die toepasselijkheid is onvoldoende gemotiveerd in het licht van de door Lundiform aangevoerde stellingen, te weten: (i) dat partijen niet over de schriftelijke overeen-

- 5 D.J. Beenders & J.W. Meijer, 'Uitleg van commerciële contracten in de praktijk', AA 2013/0646, p. 648, met verwijzing naar (i) HR 1 december 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA8721, NJ 2001/196 (*Bruin/NVC VAKO-BV c.s.*) en Asser/Hartkamp & Sieburgh 2010 (6-III*), nr. 362 (voetnoot 9), (ii) HR 13 januari 1978, ECLI:NL:HR:1978:AC2801, NJ 1978/302 (*Swimming Pool/Algemene Verzekering Maatschappij Diligentia*) en HR 1 juli 1982, ECLI:NL:HR:1982:AC7591, NJ 1983/682 (*Codicil*) (voetnoot 10), (iii) HR 20 mei 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1368, NJ 1994/574 (*Gasunie/Gemeente Anloo*); HR 27 november 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC0771, NJ 1993/273, m.nt. P.A. Stein (*Volvo/Braam*) en C.E. Drion, 'Engelstalige contracten in de Nederlandse rechtspraak; uitlegproblemen en praktische oplossingen', *Contracteren. Tijdschrift voor de contractspraktijk* 1999/1, p. 19 (voetnoot 11), (iv) C.E. Drion, 'Engelstalige contracten in de Nederlandse rechtspraak; uitlegproblemen en praktische oplossingen', *Contracteren. Tijdschrift voor de contractspraktijk* 1999/1, p. 14 en Tjittes, *Uitleg van schriftelijke contracten*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2009, p. 19 (voetnoot 12), (v) P.S. Bakker, 'Uitleg van commerciële contracten (II)', *WPNR* 2011/6890, p. 479 (voetnoot 13) en (vi) Tjittes, *Uitleg van schriftelijke contracten*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2009, p. 13-15 (voetnoot 14).
- 6 D.J. Beenders & J.W. Meijer, 'Uitleg van commerciële contracten in de praktijk', AA 2013/0646, p. 648, met verwijzing naar HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493 (*DSM/Fox*), r.o. 4.4; Tjittes, *Uitleg van schriftelijke contracten*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2009, p. 19 en P. Ras, 'Het uitleggen van overeenkomsten: een handleiding voor de praktijkjurist', *Contracteren. Tijdschrift voor de contractspraktijk* 2010/1, p. 15 (voetnoot 15).
- 7 D.J. Beenders & J.W. Meijer, 'Uitleg van commerciële contracten in de praktijk', AA 2013/0646, p. 648, met verwijzing naar HR 17 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1059, NJ 1994/173, r.o. 3.4; HR 24 september 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1072, NJ 1994/174, r.o. 3.6; HR 19 december 1997, ECLI:NL:HR:1997:ZC2533, NJ 1998/300; HR 26 mei 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA5961, NJ 2000/473; HR 31 mei 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE2376, NJ 2003/110; HR 11 april 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF3422, NJ 2003/430; HR 25 juni 2004, ECLI:NL:HR:2004:AP4365, NJ 2006/213; HR 9 juli 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO7000, NJ 2005/496 en Tjittes, *Uitleg van schriftelijke contracten*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2009, p. 17 (voetnoot 16).
- 8 HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (*DSM/Fox*), r.o. 4.4 en 4.5.

- 9 HR 20 februari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO1427, NJ 2005/493, m.nt. C.E. du Perron (*DSM/Fox*), r.o. 4.4 en 4.5.
- 10 Zie o.a. HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ3178, NJ 2007/575 (*Meyer Europe/PontMeyer*) en HR 29 juni 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA4909, NJ 2007/576, m.nt. M.H. Wissink (*Derksen/Homburg*).
- 11 HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, NJ 2013/214 (*Lundiform/Mexx*), r.o. 3.4.3 en eerder: HR 19 november 2010, ECLI:NL:HR:2010:BN7886, NJ 2010/623 (*Skare/Flexmen*), r.o. 3.4.1 en HR 19 oktober 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA7024, NJ 2007/565 (*Vodafone/ETC*), r.o. 3.4.
- 12 HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, NJ 2013/214 (*Lundiform/Mexx*).
- 13 Hof Amsterdam 2 augustus 2011, ECLI:NL:GHAMS:2011:BT6532, r.o. 3.6.
- 14 Concl. A-G L. Timmerman, ECLI:NL:PHR:2013:BY8101, nr. 3.19 e.v. voor HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, NJ 2013/214 (*Lundiform/Mexx*).

komst hebben onderhandeld, in het bijzonder niet over de tekst van art. 3, (ii) dat Lundiform bij de totstandkoming van de overeenkomst niet werd bijgestaan door een jurist, en (iii) dat het modelcontract was opgesteld door het “legal department” van Mexx. Indien deze stellingen juist zijn, vervalt daarmee de door het hof genoemde reden om bij de uitleg van de overeenkomst groot gewicht toe te kennen aan de taalkundige betekenis van de gekozen bewoordingen.¹⁵

Bij vluchtige lezing van deze overweging lijkt de Hoge Raad te oordelen dat voor toepassing van een voorshands taalkundige uitleg sprake moet zijn van een aantal (cumulatieve) omstandigheden, te weten (i) dat sprake is van een commerciële overeenkomst gesloten tussen twee professionele partijen, (ii) dat partijen over de overeenkomst hebben onderhandeld en (iii) dat beide partijen bij de onderhandelingen werden bijgestaan door een jurist. Bij nadere lezing lijkt het oordeel van de Hoge Raad echter te zijn gevormd door het cassatiemiddel¹⁶ en de stellingen van Lundiform, en niet te zijn bedoeld om een vaste omstandighedencatalogus te ontwikkelen voor toepassing van een voorshands taalkundige uitleg. Lange tijd gingen velen hier echter wel van uit.¹⁷ Totdat het Valerbosch-arrest werd gewezen.

3. Valerbosch-arrest

Op 13 december 2019 wees de Hoge Raad het Valerbosch-arrest.¹⁸ De feiten die ten grondslag liggen aan het arrest van de Hoge Raad waren als volgt. Valerbosch had in 2011 een monumentaal pand in Amsterdam te koop aangeboden. Haar belangen werden daarbij behartigd door een makelaar. Een professioneel vastgoedondernemer heeft het pand uiteindelijk gekocht. In de concept koopakte die de notaris van de vastgoedondernemer had opgesteld stond dat Valerbosch garandeerde dat ‘*het verkochte opnieuw [was] onderheid met palen op *(datum invullen)*’. In de definitieve en door partijen ondertekende versie was

(door de makelaar van Valerbosch) met pen ‘*p.m.*’ op de stippellijn ingevuld. De vastgoedondernemer is er na de aankoop van het pand mee bekend geraakt dat het pand, anders dan Valerbosch had gegarandeerd, niet opnieuw met palen was onderheid en vorderde daarom schadevergoeding wegens non-conformiteit.

Het hof stelde voorop dat bij de uitleg van een overeenkomst, gesloten tussen twee professionele partijen, groot gewicht toekomt aan de taalkundige betekenis van de gekozen bewoordingen. Volgens het hof wekten de kop en de bewoordingen van de garantie zonder meer de verwachting dat Valerbosch had gegarandeerd dat het pand opnieuw was onderheid. Om die reden achtte het hof voorshands bewezen dat de overeenkomst zo moest worden uitgelegd dat Valerbosch had gegarandeerd dat het pand opnieuw was onderheid, en dat de vastgoedondernemer daaruit in redelijkheid had mogen afleiden dat de fundering in goede staat verkeerde en hij niet binnen een redelijke termijn met funderingsherstel rekening hoefde te houden. Volgens het hof was het aan Valerbosch om tegenbewijs te leveren tegen deze voorshands bewezen geachte uitleg.¹⁹ Nu Valerbosch niet in dat bewijs was geslaagd, wees het hof de schadevergoeding van de vastgoedondernemer toe.

Wij zijn van mening dat het Valerbosch-arrest een *verduidelijking* is van de eerder door de Hoge Raad gewezen rechtspraak over de uitleg van commerciële contracten

In cassatie stelde Valerbosch zich op het standpunt dat het hof had miskend dat voor een voorshands taalkundige uitleg niet reeds plaats is als een overeenkomst is gesloten tussen professionele partijen. Volgens Valerbosch is ook vereist dat (i) partijen over de overeenkomst (intensief) hebben onderhandeld, (ii) partijen bij de onderhandelingen zijn bijgestaan door ter zake kundige (juridische) personen en/of (iii) de aard van de transactie en/of de omvang en gedetailleerdheid van het contract hiertoe aanleiding geeft/geven.²⁰ De Hoge Raad achtte deze klacht ongegrond. Volgens de Hoge Raad is voor het mogen geven van het voorlopige oordeel dat een bepaling moet worden uitgelegd overeenkomstig de taalkundige betekenis daarvan niet vereist dat partijen over de tekst van de bepaling hebben onderhandeld of bij de onderhandelingen zijn bijgestaan door (juridisch) deskundigen. Evenmin is volgens de Hoge Raad vereist dat de overeenkomst is gesloten tussen professionele partijen of dat de aard van de transactie of de omvang en gedetailleerdheid van de overeenkomst aanleiding geven tot zodanig voorlopig oordeel. Het is aan de rechter om te beoordelen welk gewicht daarbij moet worden gehecht

15 HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, NJ 2013/214 (Lundiform/Mexx), r.o. 3.4.2. Onderstreping door auteurs.

16 Zie hierover ook W.L. Valk, ‘Verder denken over uitleg van rechtshandelingen’, *NJB* 2018/1360, nr. 8: ‘(...) Wat de cassatierechtspraak ons wel heeft gebracht is een reeks van arresten met nuances op de Haviltex. Al die arresten hebben gemeen dat er alleen overwegingen zijn naar aanleiding van de cassatiemiddelen. Een vooropstelling waarin de Hoge Raad uiteenzet hoe de norm in abstracto luidt, ontbreekt steeds. Kortom, wat precies de stand van het recht is moet door close reading van deze arresten worden bepaald. Daarbij kunnen we bovendien gemakkelijk op het verkeerde been worden gezet. Mogelijk beruisten sommige overwegingen in deze arresten op een welwillende benadering door de Hoge Raad van het arrest van het hof. Aan zulke overwegingen, die recht breien wat bij het hof een tikje krom was, kunnen we uiteraard geen verstrekkende conclusies voor volgende gevallen verbinden.’

17 Zie hierover ook H.N. Schelhaas & W.L. Valk, *Uitleg van rechtshandelingen – In nationaal en internationaal perspectief* (Monografieën Privaatrecht nr. 20), Deventer: Wolters Kluwer 2022, p. 52: ‘Het arrest Lundiform/Mexx is veelal aldus opgevat, dat een op de tekst van de overeenkomst gebaseerd voorlopig uitlegoordeel alleen toelaatbaar is indien de rechter vaststelt dat sprake is van een met juridische bijstand uitonderhandeld contract tussen commerciële partijen.’

18 HR 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1940, NJ 2020/435, m.nt. J.L. Smeehuijzen (Valerbosch).

19 Hof Amsterdam 19 april 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:1540, r.o. 3.8.3-3.8.6.

20 HR 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1940, NJ 2020/435, m.nt. J.L. Smeehuijzen (Valerbosch), r.o. 3.2.2.

aan het al dan niet aanwezig zijn van deze omstandigheden, mede gelet op eventuele overige, op dat moment gebleken omstandigheden van het geval.²¹

4. Analyse en aanbevelingen voor de praktijk

In de literatuur is de vraag opgekomen hoe dit arrest van de Hoge Raad zich verhoudt tot zijn eerdere arresten over de uitleg van commerciële contracten, in het bijzonder het Lundiform/Mexx-arrest.²² *Communis opinio* is dat de Hoge Raad met het Valerbosch-arrest niet terugkomt op zijn eerdere rechtspraak over commerciële contracten, maar deze rechtspraak nuanceert. Volgens Schelhaas en Valk²³ kan uit het Valerbosch-arrest worden afgeleid dat de opvatting van velen dat uit het Lundiform/Mexx-arrest volgt dat een op de tekst van de overeenkomst gebaseerd voorlopig uitlegoordeel alleen toelaatbaar is indien de rechter vaststelt dat sprake is van een met juridische bijstand uitonderhandeld contract tussen commerciële partijen onjuist is. Of een dergelijk uitlegoordeel wordt aanvaard, is geheel overgelaten aan de rechter die over de feiten oordeelt en dus afhankelijk van diens waardering van de feiten en de omstandigheden van het geval. Volgens Groenhout²⁴ blijkt uit het Valerbosch-arrest dat niet alleen de in het Meyer Europe/PontMeyer-arrest genoemde omstandigheden, maar ook andere omstandigheden kunnen leiden tot een voorshands taalkundige uitleg. Breeman²⁵ schrijft dat uit het Valerbosch-arrest kan worden afgeleid dat er geen vaste omstandighedencatalogus bestaat op grond waarvan de rechter tot een voorshands taalkundige uitleg mag overgaan en dat dit slechts een nuanceverschil betreft. Dammingh onderschrijft deze lezing van Breeman.²⁶ Ook A-G Lindenberg,²⁷ A-G Valk,²⁸ A-G Drijber²⁹ en A-G Snijders³⁰ leggen het Valerbosch-arrest in conclusies van ná het Valerbosch-arrest op een soortgelijke wijze uit. In een publicatie van dit jaar schrijft Valk dat uit het Valerbosch-arrest blijkt dat voor commerciële contracten niet werkelijk

een andere uitlegmaatstaf geldt dan voor andere overeenkomsten.³¹

De literatuur is echter minder eensgezind over de vraag of in het Valerbosch-arrest een ondergrens moet worden gelezen, in die zin dat een voorshands taalkundige uitleg pas aan de orde kan zijn als beide partijen ‘een zodanige mate van zorg hebben besteed’ aan de formulering van de tekst dat ervan mag worden uitgegaan dat de tekst de bedoelingen van partijen nauwkeurig en juist weergeeft. Burgers, Breeman en Valk lijken van mening te zijn dat een dergelijke ondergrens geldt c.q. uit het Valerbosch-arrest kan worden afgeleid.³² Smeehuijzen is het hier niet mee eens.³³ Volgens hem (i) kan een voorshands taalkundige uitleg ook gerechtvaardigd zijn zonder dat aan de tekst bijzondere aandacht is besteed en (ii) is onvoldoende duidelijk wat ‘een zodanige mate van zorg’ inhoudt, zodat de Hoge Raad de feitenrechter met deze of een vergelijkbare regel voor de voeten zou lopen.

Wij zijn van mening dat het Valerbosch-arrest een *verduidelijking* is van de eerder door de Hoge Raad gewezen rechtspraak over de uitleg van commerciële contracten. In het Valerbosch-arrest verduidelijkt de Hoge Raad immers dat in zijn eerdere rechtspraak, in het bijzonder het Lundiform/Mexx-arrest, geen vaste regel of omstandighedencatalogus is ontwikkeld voor de toepassing van een voorshands taalkundige uitleg. Of er aanleiding is voor de toepassing van een voorshands taalkundige uitleg hangt steeds af van de omstandigheden van het geval en is voorbehouden aan de feitenrechter. Het oordeel in het Lundiform/Mexx-arrest is dus minder absoluut dan velen dachten. Deze verduidelijking is wat ons betreft een goede ontwikkeling. De voorshands taalkundige uitleg is immers hetzelfde als een bewijsvermoeden,³⁴ dat per definitie ‘Einzelfallgerechtigd’ betreft en, waar het de uitleg van contracten betreft, moeilijk in algemene regels is te vatten. Bovendien zijn er ook gevallen denkbaar waarin het voor de hand ligt om veel gewicht aan de bewoordingen in het contract toe te kennen, ook al gaat het niet om een commercieel contract tussen professionele partijen die zijn bijgestaan door adviseurs. Denk bijvoorbeeld aan het geval waarin de bewoor-

21 HR 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1940, NJ 2020/435, m.nt. J.L. Smeehuijzen (Valerbosch), r.o. 3.2.3.

22 HR 5 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY8101, NJ 2013/214 (Lundiform/Mexx).

23 H.N. Schelhaas & W.L. Valk, *Uitleg van rechtshandelingen – In nationaal en internationaal perspectief* (Monografieën Privaatrecht nr. 20), Deventer: Wolters Kluwer 2022, p. 52.

24 C.C. Groenhout, ‘De juridische implicaties van een knowledge qualifier in garantiebepalingen’, *Contracteren* 2022/02, p. 70.

25 M.S. Breeman, ‘Voorshands taalkundig uitleggen van contracten’, *ORP* 2020/148, p. 9-15. Zie ook M.S. Breeman, ‘Uitleg van contracten en het arrest Valerbosch – Naschrift’, *ORP* 2020/173, p. 21-22.

26 J.J. Dammingh, ‘Uitleg van contracten en het arrest Valerbosch’, *ORP* 2020/172, p. 16-20.

27 Concl. A-G S.D. Lindenberg 24 december 2021, ECLI:NL:PHR:2021:1256, par. 4.6 voor HR 3 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:819.

28 Concl. A-G W.L. Valk 8 januari 2021, ECLI:NL:PHR:2021:49, par. 3.26 voor HR 19 februari 2021, ECLI:NL:HR:2021:268.

29 Concl. A-G B.J. Brijber 18 maart 2022, ECLI:NL:PHR:2022:259, par. 4.45 voor HR 16 september 2022, ECLI:NL:PHR:2022:259.

30 Concl. A-G G. Snijders 1 september 2023, ECLI:NL:PHR:2023:743, par. 3.12.

31 W.L. Valk, ‘Klassiek en instrumenteel privaatrecht, Beschouwingen naar aanleiding van W.H. van Boom, Privaatrecht en markt: Hoe het vermogensrecht onze marktsamenleving faciliteert en geleidt, Den Haag: Boom juridisch 2020’, *NTBR* 2023/2, p. 5-19.

32 D.E. Burgers, ‘Voorlopig oordeel overeenkomstig taalkundige uitleg overeenkomst’, *Bb* 2020/8, p. 51-54, M.S. Breeman, ‘Voorshands taalkundig uitleggen van contracten’, *ORP* 2020/148, p. 9-15 en conclusie A-G Valk 24 mei 2019, ECLI:NL:PHR:2019:670, par. 3.36.

33 J.L. Smeehuijzen, noot bij HR 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1940, NJ 2020/435 (Valerbosch).

34 Zie hierover bijv. F.M. van Cassel-van Zeeland, *GS Vermogensrecht*, art. 3:35 BW, aant. 5.4.3.

dingen van het contract duidelijk en (eigenlijk) niet multi-interpretabel zijn.³⁵

Wel zou natuurlijk kunnen worden betoogd dat het volledig aan de feitenrechter overlaten van de beoordeling of er aanleiding is voor de toepassing van een voorshands taalkundige uitleg afbreuk doet aan de rechtszekerheid. In dit verband is ook relevant dat het Valerbosch-arrest niet alleen verduidelijkt dat voor de toepassing van een voorshands taalkundige uitleg niet vereist is dat sprake is van een commercieel contract tussen professionele partijen die zijn bijgestaan door juristen, maar ook dat wanneer hiervan wel sprake is, het nog steeds aan de feitenrechter is om te beoordelen welk gewicht daaraan moet worden toegekend en, dus, of aanleiding is voor toepassing van een voorshands bewijsvermoeden. Met andere woorden: ook in geval van commerciële overeenkomsten tussen professionele partijen die zijn bijgestaan door adviseurs is de toepassing van een voorshands taalkundige uitleg geen gegeven.³⁶ Wij denken echter dat in geval van dergelijke overeenkomsten de feitenrechter (nog steeds) vaak uit zal gaan van een voorshands taalkundige uitleg.³⁷

Wel zou natuurlijk kunnen worden betoogd dat het volledig aan de feitenrechter overlaten van de beoordeling of er aanleiding is voor de toepassing van een voorshands taalkundige uitleg afbreuk doet aan de rechtszekerheid

In geval van dit soort overeenkomsten is immers doorgaans zodanige aandacht aan de bewoordingen van het contract besteed dat deze zouden moeten aansluiten bij de bedoeling van partijen. Dat betekent overigens niet dat wij in het Valerbosch-arrest of de eerdere rechtspraak van de Hoge Raad over de uitleg van commerciële contracten een ondergrens lezen. Als gezegd kan een voorshands taalkundige uitleg ook gerechtvaardigd zijn zonder dat aan de tekst bijzondere aandacht is besteed, bijvoorbeeld wanneer een

overeenkomst duidelijk en niet multi-interpretabel is. In zoverre zijn wij het met Smeehuizen eens.³⁸

Eventuele rechtsonzekerheid kan worden beperkt door in de overeenkomst te sturen op een taalkundige uitleg. Bijvoorbeeld door een bewijsovereenkomst te sluiten en daarin overeen te komen dat de overeenkomst de enige bron van bewijslevering is en getuigenbewijs daarover uitgesloten is, of dat, in geval van open normen, de wederpartij de bewijslast draagt dat hij aan de open norm heeft voldaan.³⁹ Partijen kunnen ook sturen op een taalkundige uitleg door een contractuele uitlegmaatstaf overeen te komen.

Eventuele rechtsonzekerheid kan worden beperkt door in de overeenkomst te sturen op een taalkundige uitleg

In een zaak die heeft geleid tot een recent arrest van de Hoge Raad waren partijen overeengekomen dat de letterlijke tekst van de overeenkomst prevaleerde boven de partijbedoelingen en dat de overeenkomst uitsluitend grammaticaal diende te worden uitgelegd en toegepast.⁴⁰ Het hof had deze contractuele uitlegmaatstaf aldus uitgelegd, dat deze meebrengt dat bij de uitleg van de overeenkomst slechts kan worden aangeknoopt bij begrippen die niet voor meerderlei uitleg vatbaar zijn, omdat bij de uitleg van begrippen die voor meerderlei uitleg vatbaar zijn de bedoelingen van partijen zouden moeten worden betrokken, hetgeen volgens de contractuele uitlegmaatstaf niet is toegestaan. De Hoge Raad oordeelde dat voor zover het middel klaagde dat het hof met dit oordeel de grammaticale of objectieve uitlegmaatstaf zoals bedoeld in de rechtspraak van de Hoge Raad had miskend door geen acht te slaan op de aannemelijkheid van de rechtsgevolgen van de door het hof gegeven uitleg, het eraan voorbij zag dat de overeenkomst een eigen contractuele uitlegmaatstaf bevat.⁴¹ Met dit arrest van de Hoge Raad is duidelijk dat een contractuele uitlegmaatstaf die afwijkt van de Haviltex-norm toelaatbaar is en door partijen kan worden overeengekomen om een ongewenste uitleg te voorkomen.⁴²

Een kanttekening hierbij is wel dat in cassatie niet was geklaagd dat het hof de contractuele uitlegmaatstaf aan de

35 HR 29 oktober 1999, ECLI:NL:HR:1999:AA1484, NJ 1999/823. De Hoge Raad oordeelde dat de bewoordingen van de overeenkomst zozeer wijzen op verlening van een voorkeursrecht, en niet van een koopoptie, dat het hof in zijn motiveringsplicht was tekortgeschoten door niet aan te geven waarom het zich desondanks heeft verenigd met het oordeel dat sprake is van een koopoptie.

36 Zie hierover ook concl. A-G S.D. Lindenbergh 24 december 2021, ECLI:NL:PHR:2021:1256, par. 4.6 voor HR 3 juni 2022, ECLI:NL:HR:2022:819.

37 Zie in dit verband ook M.S. Breeman, 'Uitleg van contracten en het arrest Valerbosch – Naschrift, ORP 2020/173, p. 21-22, waarin hij schrijft: '(...) In de praktijk zullen de omstandigheden genoemd in de in mijn artikel besproken jurisprudentie van de Hoge Raad wel houvast kunnen bieden aan de rechter die zich voor de vraag ziet gesteld of een 'voorshands taalkundige' uitleg tot de mogelijkheden behoort. Denk daarbij aan omstandigheden zoals het feit dat partijen over de tekst van de bepaling hebben onderhandeld, zijn bijgestaan door (juridisch) deskundigen, professioneel zijn of de aard van de transactie of de omvang en gedetailleerdheid van de overeenkomst.'

38 J.L. Smeehuizen, noot bij HR 13 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1940, NJ 2020/435 (Valerbosch).

39 D.J. Beenders & J.W. Meijer, 'Uitleg van commerciële contracten in de praktijk, AA 2013/0646, p. 654. In dit artikel worden ook suggesties gegeven waarmee uitlegrisico's tijdens een procedure zoveel als mogelijk kunnen worden gemitigeerd.

40 HR 25 augustus 2023, ECLI:NL:HR:2023:1131.

41 HR 25 augustus 2023, ECLI:NL:HR:2023:1131, r.o. 3.2.2.

42 In de literatuur en lagere rechtspraak werd een contractuele uitlegmaatstaf al aanvaard. Zie in dit verband concl. A-G Valk 12 mei 2023, ECLI:NL:PHR:2023:481, par. 3.4 voor HR 25 augustus 2023, ECLI:NL:HR:2023:1131, met verwijzing naar de daar genoemde literatuur en rechtspraak.

hand van een onjuiste maatstaf of op onbegrijpelijke wijze had uitgelegd.⁴³ Aldus heeft de Hoge Raad zich niet uitgelaten over de vraag of het hof de contractuele uitlegmaatstaf correct had uitgelegd en of hier niet (toch) een rol voor de Haviltex-norm was weggelegd, zoals ook A-G Valk in zijn conclusie bij het arrest betoogt.⁴⁴

Met dit arrest van de Hoge Raad is duidelijk dat een contractuele uitlegmaatstaf die afwijkt van de Haviltex-norm toelaatbaar is en door partijen kan worden overeengekomen om een ongewenste uitleg te voorkomen

Om te voorkomen dat de contractuele uitlegmaatstaf ongewenst wordt uitgelegd, is het daarom aan te raden (ook) de contractuele uitlegmaatstaf zo duidelijk mogelijk te formuleren. Echter dient niet te worden vergeten dat de beginselen van redelijkheid en billijkheid (art. 6:248 BW) als veiligheidsklep zullen blijven fungeren en een onaanvaardbare taalkundige uitleg alsnog aan de kant kunnen zetten.

5. Conclusie

Terugkomend op Paul Scholten:⁴⁵ het is waar dat woorden vaak multi-interpretabel en dus onduidelijk zijn, hoeveel tijd en aandacht ook aan de formulering daarvan wordt besteed. Toch zijn er gevallen denkbaar waarin de bewoordingen van het contract wel duidelijk zijn en daar-

aan (dus) groot gewicht kan worden toegekend. Met het Valerbosch-arrest is duidelijk dat in eerdere rechtspraak van de Hoge Raad geen vaste regel of omstandigheden-catalogus is ontwikkeld voor de toepassing van een voorschands taalkundige uitleg, en dus ruimte is voor maatwerk. Deze verduidelijking is wat ons betreft een goede ontwikkeling, al zou kunnen worden betoogd dat het volledig aan de feitenrechter overlaten van de beoordeling of er aanleiding is voor de toepassing van een voorschands taalkundige uitleg afbreuk doet aan de rechtszekerheid. Eventuele rechtsonzekerheid kan worden beperkt door in de overeenkomst te sturen op een taalkundige uitleg, bijvoorbeeld door een contractuele uitlegmaatstaf op te nemen. De Hoge Raad heeft recent bevestigd dat dit op zichzelf toelaatbaar is. Onduidelijk is nog hoe een dergelijke contractuele uitlegmaatstaf dient te worden uitgelegd en of hier niet toch een rol voor de Haviltex-norm is weggelegd. Deze norm is en blijft immers leidend, en geldt dus vermoedelijk ook voor de uitleg van een contractuele uitlegmaatstaf, zelfs wanneer partijen daarmee hebben geprobeerd de Haviltex-norm weg te contracteren.

Dit artikel is afgesloten op 5 oktober 2023.

Over de auteurs

Mr. E.A.J. (Anouk) Schoenmakers

Advocaat-medewerker bij Van Doorne N.V. te Amsterdam. Werkzaam op de sectie Litigation.

Mr. D.J. (Daan) Beenders

Advocaat-partner bij Van Doorne N.V. Werkzaam op en Head of Litigation van de sectie Litigation.

⁴³ HR 25 augustus 2023, ECLI:NL:HR:2023:1131, r.o. 3.2.2.

⁴⁴ Concl. A-G Valk 12 mei 2023, ECLI:NL:PHR:2023:481, par. 3.10 e.v. voor HR 25 augustus 2023, ECLI:NL:HR:2023:1131.

⁴⁵ P. Scholten, *WPNR* 1909/2058, p. 309-311.